

Білорусь як плацдарм для російської військової агресії: аналіз загроз для НАТО і європейської безпеки

Анатолій О. Черниш ¹ *

¹ Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна). Аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Навчально-наукового інституту міжнародних відносин.

* Автор-кореспондент, e-mail: chaa151200@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.7-8.13](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.7-8.13)

Авторське право

© 2025 автора

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

У статті досліджується процес перетворення Республіки Білорусь на військовий плацдарм Російської Федерації та визначаються загрози для НАТО і європейської безпеки, які пов'язані з цим процесом. Актуальність дослідження обумовлена значним посиленням російсько-білоруської військової інтеграції після 2020 року, зростанням агресивності політики Росії проти держав-членів НАТО та України і активною мілітаризацією білоруської території. Метою цього дослідження є комплексний аналіз перетворення Білорусі на військовий плацдарм Росії через призму військової інтеграції обох держав, ідентифікація ключових загроз безпеці НАТО і Європи в цілому, а також аналізу потенційних наслідків від можливого розміщення російської тактичної ядерної зброї на території Білорусі. У дослідженні використовуються методи синтезу та контент-аналізу для систематизації даних про російсько-білоруську військову інтеграцію, а також ідентифікації загроз для НАТО і європейської безпеки. Методи системного та порівняльного аналізу застосовувалися для дослідження військової інтеграції двох держав як цілісного явища та ідентифікації ключових змін в інтеграційному процесі. У результаті дослідження встановлено, що російсько-білоруська військова інтеграція трансформувалася від обмеженого співробітництва до фактично повного поглинання військового суверенітету Білорусі Росією після 2020 року. Крім цього, підтверджено, що фактор можливого розміщення російської тактичної ядерної зброї в Білорусі створює значні загрози європейській безпеці і розширює можливості Росії здійснювати ядерний шантаж проти держав НАТО та України. В рамках дослідження ідентифіковано актуальні загрози НАТО та європейській безпеці від російсько-білоруського союзу, такі як повномасштабна агресія РФ з білоруської території, організація військових провокацій, гібридних операцій та ядерного залякування. Окремо розроблено список рекомендацій для НАТО та європейських держав щодо протидії визначеним загрозам. У висновках підтверджується, що шляхом інтенсивної військової інтеграції Росія дійсно перетворила Білорусь на власний військовий плацдарм, який створює суттєві загрози для НАТО та дестабілізує архітектуру європейської безпеки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Росія, Білорусь, військова інтеграція, НАТО, Союзна держава, європейська безпека, військові загрози, ядерний шантаж.

e-ISSN 3041-2498

Public Management and Policy

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

Belarus as a Bridgehead for Russian Military Aggression: Analysis of Threats to NATO and European Security

Anatolii Chernysh ¹ *

¹ Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine). Postgraduate Student at the Department of International Affairs and Foreign Policy, Educational and Scientific Institute of International Relations.

* **Corresponding Author**, e-mail: chaa151200@gmail.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.7-8.13](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.7-8.13)

Copyright © 2025
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The article examines the process of transforming the Republic of Belarus into a military bridgehead for the Russian Federation and identifies threats to NATO and European security associated with this process. The relevance of the study is determined by the significant strengthening of Russian-Belarusian military integration after 2020, the growing aggressiveness of Russia's policy against NATO member states and Ukraine, and the active militarization of Belarusian territory. The purpose of this study is a comprehensive analysis of Belarus's transformation into Russia's military bridgehead through the prism of military integration between both states, identification of key threats to NATO and European security, as well as analysis of potential consequences from the possible deployment of Russian tactical nuclear weapons on Belarusian territory. The study employs methods of synthesis and content analysis to systematize data on Russian-Belarusian military integration, as well as to identify threats to NATO and European security. Methods of systematic and comparative analysis were applied to study the military integration of the two states as a holistic phenomenon and to identify key changes in the process. As a result of the study, it was established that Russian-Belarusian military integration transformed from limited cooperation to the virtually complete absorption of Belarus's military sovereignty by Russia after 2020. Furthermore, it is confirmed that the factor of possible deployment of Russian tactical nuclear weapons in Belarus creates significant threats to European security and expands Russia's capabilities to conduct nuclear blackmail against NATO states and Ukraine. The study identifies current threats to NATO and European security from the Russian-Belarusian alliance, such as full-scale Russian aggression from Belarusian territory, organization of military provocations, hybrid operations, and nuclear intimidation. A separate list of recommendations for NATO and European states regarding countering the identified threats was developed. The conclusions confirm that through intensive military integration, Russia has indeed transformed Belarus into its own military bridgehead, which creates substantial threats to NATO and destabilizes the European security architecture.

KEYWORDS

Russia, Belarus, military integration, NATO, Union State, European Security, military threats, nuclear blackmail.

1. Вступ

Республіка Білорусь має важливе значення для реалізації Російською Федерацією своєї агресивної та експансіоністської політики, яка створює загрози архітектурі європейської безпеки. Після політичної кризи у 2020 році, спричиненої масовими протестами проти режиму Лукашенка, Білорусь почала активно втягуватися в російську орбіту в економічному, політичному та особливо у військовому плані. Зокрема, активізація розвитку російсько-білоруського військового співробітництва і високий рівень залежності Мінська від Москви дозволили Росії перетворити суверенну Білорусь на військовий придаток та інструмент проєкції військового тиску на сусідні держави.

Географічне положення Білорусі надає Москві суттєві військові переваги в Центрально-Східній Європі. Зокрема, розширюється оперативна глибина діяльності російських військ, а протяжний кордон Білорусі з державами Східного флангу НАТО (Польща, Литва, Латвія) і Україною дозволяє підтримувати стан перманентної військової напруги. Це змушує дані держави регулярно тримати підрозділи, розміщені в прикордонних з Білоруссю районах, в стані підвищеної бойової готовності, що потребує значних ресурсів. До того ж, спільне прийняття режимом Лукашенка та Кремлем НАТО як екзистенційної безпекової загрози збільшує вірогідність виникнення військових провокацій або повномасштабної агресії проти Альянсу.

Крім цього, Росія вже має досвід використання Білорусі як плацдарму для агресії. Росія почала наступ на північ України з білоруської території на початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року та здійснювала атаки українських міст із застосуванням авіації, наземних ракетних комплексів, розташованих у Білорусі. Тепер, у зв'язку із подальшим поглибленням військової інтеграції РФ та Білорусі, зокрема в рамках «Союзної держави», а також можливим розміщенням російської тактичної ядерної зброї розширюється спектр загроз для НАТО та європейської безпеки.

У зв'язку з цим, виникає нагальна потреба у дослідженні ключових аспектів військової інтеграції Росії та Білорусі, російських військових спроможностей на білоруській території, а також ідентифікації конкретних загроз для НАТО і архітектури європейської безпеки загалом. Актуальність дослідження посилюється тим, що навіть у випадку завершення або заморожки російсько-української війни, Росія, за умови збереження існуючого режиму, зможе надалі використовувати Білорусь як інструмент для здійснення нових агресивних планів та дестабілізації безпеки регіону.

2. Огляд літературних джерел

Проблематика російсько-білоруської військової інтеграції та її наслідків для регіональної безпеки, а також використання Білорусі Росією як інструмента військово-політичного тиску привертає значну увагу дослідників у сфері міжнародної та європейської безпеки. Зокрема, суттєво зросла увага до цієї проблематики в академічному дискурсі після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Військова інтеграція РФ з Білоруссю та пов'язані з нею безпекові проблеми розглядаються через призму значної залежності Мінська від Москви та прагненням Росії реалізувати свої геополітичні інтереси та агресивні наміри за рахунок Білорусі.

Зокрема, детальне дослідження російсько-білоруської військової інтеграції представлено в роботі І. Топольського. Дослідник аналізує еволюцію військової присутності Росії в Білорусі після 2020 року та встановлює, що Росія використовує білоруську військову та транспортну інфраструктуру для швидкого розгортання ударних угруповань, при цьому формально не створюючи постійних військових баз [1].

А. Рац аналізує ключові віхи військового співробітництва між Росією та Білоруссю включно із становленням співпраці у 90-х роках 20 ст. до зростання впливу Росії на Білорусь після політичної кризи 2020 року і використання білоруської території для вторгнення в Україну. Зокрема, Рац підкреслює, що Білорусь фактично перетворюється на частину Західного військового округу РФ, чим створює низку суттєвих військових для держав-членів НАТО, що межують з Білоруссю [2].

Місце і роль Білорусі у неімперській геостратегії Росії на пострадянському просторі висвітлює А. Гольцов. Науковець виявляє комплексний характер російської геостратегії щодо

Білорусі, яка охоплює військово-політичну, економічну, культурну та інформаційну складові та визначає її загальну спрямованість формулою «інкорпорація через інтеграцію». Гольцов також акцентує увагу на унікальному розташуванні Білорусі в Балто-Чорноморському регіоні, що робить її важливою для проєкції сили РФ у геополітичному протистоянні з НАТО [3].

В контексті аналізу загроз для східного флангу НАТО та європейської безпеки з боку білорусько-російського союзу заслуговує уваги робота А. Казака та Є. Магди. Дослідники розглядають військовий, інформаційний та гібридний виміри загроз, що виходять з території Білорусі та співучасть режиму Лукашенка в російській агресії проти України. Також, автори підкреслюють, що перетворення Білорусі на осередок проведення гібридних операцій Кремля суттєво підриває суверенітет країни та створює довгострокові загрози для всього Балто-Чорноморського регіону [4].

П. Радь та Я. Черногор детально аналізують спектр інструментів впливу, якими володіють Москва та Мінськ після поглиблення інтеграції в рамках Союзної держави, виокремлюючи гібридні механізми впливу та більш складні методи військового тиску. Автори акцентують особливу увагу на підготовці військової інфраструктури для розміщення російських військовослужбовців у рамках «Регіонального угруповання військ», що створює значну загрозу не лише Україні, але й державам-членам НАТО [5].

Таким чином, питання російсько-білоруської військової взаємодії та її впливу на регіональну безпеку набуло критичної важливості в сучасному науковому дискурсі, особливо після фактичного перетворення Білорусі на співучасника російської агресії проти України. Водночас, попри значну увагу дослідників до цієї проблематики, залишається потреба в більш детальному вивченні впливу російсько-білоруської військової інтеграції на європейську безпеку з урахуванням нових реалій співробітництва між Росією та Білоруссю. Особливої уваги потребує дослідження потенційних наслідків можливого розміщення російської ядерної зброї на території Білорусі, а також ідентифікація та аналіз конкретних загроз, які виникають для держав-членів НАТО та архітектури європейської безпеки внаслідок поглиблення військової інтеграції між Москвою та Мінськом.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є комплексний аналіз трансформації Республіки Білорусь у військовий плацдарм Російської Федерації та виявлені пов'язаних з цим процесом загроз для безпеки держав НАТО і європейської архітектури безпеки. Основна увага зосереджена на систематизації ключових елементів військової інтеграції між Росією та Білоруссю, ідентифікації конкретних безпекових викликів для Альянсу, а також аналізі потенційних наслідків можливого розміщення російської тактичної ядерної зброї на білоруській території. На основі проведеного дослідження передбачається розробка практичних рекомендацій щодо протидії виявленим загрозам та адаптації НАТО до нових реалій російсько-білоруської військової кооперації.

4. Методи та матеріали

Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів, вивченні та аналізі емпіричних даних з різноманітних джерел, що дозволяє всебічно дослідити процес трансформації Білорусі у військовий плацдарм Російської Федерації та оцінити його наслідки для регіональної безпеки.

Джерельною базою дослідження є академічні матеріали, доповіді аналітичних центрів, присвячені тематиці російсько-білоруської військової інтеграції, а також дані з публічних джерел, що демонструють актуальні зміни у структурі відносин та співробітництва між Москвою та Мінськом.

Основу методології дослідження складає поєднання загальнонаукових та спеціальних методів, які дозволяють об'єктивно проаналізувати трансформацію Білорусі у військовий плацдарм Російської Федерації, виявити та оцінити пов'язані з цим загрози для НАТО і європейської безпеки. Зокрема, методи синтезу та контент-аналізу були використані для систематичного вивчення та узагальнення емпіричних даних із джерельної бази дослідження, що дозволило сформувати цілісну картину інкорпорації Білорусі у російський військово-стратегічний простір, а також ідентифікувати загрози, які випливають із цього процесу.

Методи системного та порівняльного аналізу застосовувалися для розгляду російсько-білоруської військової інтеграції як цілісного явища, а також ідентифікації ключових змін у характері військового співробітництва після політичної кризи 2020 року і початку повномасштабної агресії Росії проти України у 2022 році.

Таким чином, дана методологічна база забезпечує комплексність дослідження, дозволяє поєднати аналіз структурних факторів з оцінкою динамічних процесів та сформулювати обґрунтовані висновки щодо характеру й масштабів загроз для європейської безпеки, а також розробити практичні рекомендації для протидії виявленим викликам.

5. Результати та обговорення

5.1. Еволюція та ключові аспекти російсько-білоруської військової інтеграції

Військова інтеграція між Росією та Білоруссю бере свій початок ще з 1994 року, з моменту приходу до влади Олександра Лукашенка в Білорусі і має тривалу історію. Проте, варто розділити її на два ключові хронологічні етапи, що наочно демонструють динаміку та якісні зміни в інтеграційному процесі. Перший етап, від 90-х років 20 ст. до 2020 року включно характеризувався обмеженим рівнем інтеграції та незначною взаємодією. Однак, під час цього етапу була створена важлива договірна-правова база, яка дозволила стимулювати інтеграцію у майбутньому. Другий етап розпочався після масових заворушень проти режиму Лукашенка у 2020 році та вирізняється активним втягненням Мінська у військово-стратегічне поле Москви з метою закріпити контроль над Білоруссю і втіленням практичних кроків щодо перетворення білоруської території на плацдарм для проекції російської військової сили в Центрально-Східній Європі.

Одними з перших домовленостей, між РФ та Білоруссю у військовій сфері є передача Росії в користування двох військових об'єктів у Білорусі з 1995 року, а саме – радіолокаційної станції «Ганцевічі» та 43-го вузла зв'язку «Вілейка». Радіолокаційна станція «Ганцевічі» є складовою російської системи раннього попередження про запуск міжконтинентальних балістичних ракет та відстеження їх польоту. 43-й вузол зв'язку «Вілейка» є важливим об'єктом зв'язку ВМФ РФ для здійснення комунікації з підводними човнами та військовими кораблями російського флоту на далекій відстані [6]. Обидва об'єкти були передані в користування Росії на 25 років, проте строк передачі було подовжено за взаємною згодою у 2021 році. Отримавши контроль над цими об'єктами, Росія фактично гарантувала собі постійну військову присутність у Білорусі вже незадовго після здобуття Мінськом незалежності.

Наступним документом, який заклав основи російської-білоруської військової інтеграції є «Угода про спільне забезпечення регіональної безпеки у військовій сфері», підписана 19 грудня 1997 року. Ця угода розпочала процес зближення та координації військово-стратегічного планування між Росією та Білоруссю, уніфікацію бачення регіональних загроз і визначила напрями подальшого військового співробітництва. Зокрема, угодою передбачено проведення регулярних військових навчань, створення спільної військової інфраструктури, обмін розвідданих та проведення спільних військових операцій. Проте найголовнішим положенням угоди стало введення поняття «Регіонального угруповання військ» (РУВ). Дане угруповання є об'єднаною військовою структурою, сформованою із підрозділів збройних сил Росії та Білорусі та де-юре має функціонувати під спільним командуванням. «Регіональне угруповання військ» може розгортатися обома державами задля захисту від потенційних загроз або відбиття агресії [7]. Проте РУВ жодного разу не розгорнулося і не застосовувалося на практиці до повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Тепер, «Регіональне угруповання військ» є одним із ключовим інструментів проекції військової сили РФ з території Білорусі. Зокрема, воно створює юридичні підстави для Росії передислокувати свої війська в Білорусь в будь-який момент, тим самим створюючи стан постійної військової напруги.

Ще одним документом, який вартує уваги в контексті військової інтеграції Росії та Білорусі є «Договір про створення Союзної держави Росії та Білорусі», підписаний 8 грудня 1999 року. Цей договір ввів поняття «Союзної держави» як масштабної інтеграційної структури Росії та Білорусі, визначив характер співробітництва в політичній, економічній, соціальній і військових сферах. Хоч договір охоплював багато аспектів російсько-білоруських відносин та військова інтеграція формально не була обов'язковою, він створив правові та інституційні передумови для

систематичного посилення російського впливу на Білорусь та поступового поглинання її суверенітету у майбутньому [8].

Першим практичним кроком у напрямку інтеграції між Москвою та Мінськом у військовій сфері стало запровадження єдиної системи протиповітряної оборони у 2009 році. Цю систему запровадила «Угода про спільну охорону зовнішнього кордону Союзної держави в повітряному просторі», підписана 3 лютого 2009 року. Угода встановила принципи спільного управління і використання сил та засобів протиповітряної оборони. При цьому, дана угода створила передумови для переведення системи ППО Білорусі під повний контроль Росії в період загроз, фактично інкорпоруєчи білоруську протиповітряну оборону в російську [9].

Після цього, подальший розвиток військового співробітництва мав доволі обмежений та ситуативний характер, навіть в умовах початку російсько-української війни у 2014 році. Причиною цього було прагнення Білорусі зберегти свій політичний суверенітет та мати можливість «балансувати» у відносинах з європейськими партнерами і Росією. Однак, протести проти режиму Лукашенка після президентських виборів у 2020 році стали поворотним моментом. Мінськ потрапив у міжнародну ізоляцію через придушення протестів та фальсифікацію виборів і це зробило Росію фактично єдиним можливим політичним, економічним та військовим партнером Білорусі [10]. Дана ситуація надала Кремлю безпрецедентні можливості для інкорпорації Білорусі в сферу своїх військових інтересів.

Зокрема, вже у вересні 2021 року, в рамках спільної ініціативи з Білоруссю, Росія розгорнула комплекси ППО С-400 та розпочала базування винищувачів Су-30СМ на аеродромі Барановичі, для патрулювання білоруського повітряного простору [2]. Цього ж року, була прийнята нова військова доктрина «Союзної держави», яка визначила Західні держави як найбільш вірогідного та довгострокового супротивника РФ та Білорусі [11].

Подією, яка остаточно зробила перетворення Білорусі на військового сателіта Москви невідворотним стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року. Режим Лукашенка відіграв ключову роль у підготовці та реалізації загарбницьких планів РФ, дозволивши розмістити численний російський контингент на території Білорусі під приводом навчань «Союзна рішучість» і відкривши шлях для раптового наступу окупаційних військ на північні області України. До того ж, Росія отримала можливість безперешкодно здійснювати ракетні та авіаційні обстріли українських міст з білоруської території, що надало їй суттєву військову перевагу.

Надалі, Білорусь почала надавати систематичну та різнопланову військову підтримку Москві. Зокрема, військово-промисловий комплекс держави почав активно працювати на задоволення потреб російських збройних сил, в першу чергу виробництвом важких армійських шасі, прицільного обладнання і ремонтом та модернізацією техніки та авіації. Також Мінськ здійснив передачу готової військової техніки та суттєвої кількості боєприпасів для російської армії [9]. Таким чином, Білорусь стала не тільки плацдармом для вторгнення, а й повноцінним логістичний та військово-промисловий хаб, який забезпечує технічну підтримку, постачання та обслуговування російських окупаційних сил.

Окремої уваги заслуговує те, що на фоні повномасштабної агресії РФ проти України, Білорусь та Росія змогли вперше розгорнути «Регіональне угруповання військ». Розгортання РУВ анонсував Лукашенко 10 жовтня 2022 року у відповідь на нібито ймовірну військову загрозу з боку держав НАТО. В рамках угруповання Росія почала розміщення контингенту чисельністю 9000 військових та значну кількість військової техніки – 170 танків та 200 броньованих машин [12]. Підрозділи РУВ розміщувалися на території Білорусі таким чином, що вони знаходилися на осі Брест-Вітебськ довжиною 500 км, яка являє собою стандартну відстань для маршу. Така конфігурація дозволяла в разі потреби оперативно перекинути військові з'єднання до західних кордонів Білорусі, зокрема для ведення наступальних дій [13]. Крім цього, для розміщення військ, були розгорнуті декілька польових таборів на території Білорусі, які функціонували до виведення російського угруповання влітку 2023 року. Найбільший з них, у селі Цель за 80 км від Мінська, мав змогу розмістити до 15000 солдатів одночасно [14].

Випадок розгортання «Регіонального угруповання військ» наочно продемонстрував здатність Росії направити значний військовий контингент на територію Білорусі в будь-який момент під приводом «забезпечення безпеки Союзної держави». Крім цього, оперативне створення Білоруссю військової інфраструктури для розміщення військ, дозволяє швидко

перетворити угруповання у потужну наступальну силу, тим самим створюючи постійну загрозу ескалації для держав східного флангу НАТО та України.

Ключовою віхою російсько-білоруської військової інтеграції стало підписання «Договору про гарантії безпеки в рамках Союзної держави». Цей договір об'єднує Білорусь та Росію у «єдиний безпековий простір», а на практиці – повністю узалежнює режим Лукашенка від Кремля у безпековому плані. Відповідно до договору, сторони зобов'язуються вдаватися до дій політичного або військового характеру у випадку загрози суверенітету, конституційному ладу або кордонам «Союзної держави». При цьому зміст можливих загроз не конкретизується в договорі, що дозволяє сторонам інтерпретувати загрози на власний розсуд. Крім цього, напад на будь-яку з держав «Союзної держави» розцінюється як напад на «Союзну державу» в цілому. Це фактично створює передумови для підготовки Москвою провокацій будь-якого характеру з метою легітимізації власних агресивних дій проти третіх країн [15].

Стаття 5 договору надає Росії можливість безперешкодно створювати військові об'єкти на території Білорусі та розміщувати свої збройні сили для попередження або протидії загрозам. Безпрецедентний характер має стаття 6 цього договору, яка закріплює право Росії застосовувати власну ядерну зброю у відповідь на агресію проти «Союзної держави», у тому числі із застосуванням звичайного озброєння [16]. Загалом, цей договір повністю втягує Білорусь у безпекову сферу Росії, позбавляє режим Лукашенка військового суверенітету та створює широкий простір для агресивних дій проти третіх держав, включно з ядерним шантажем.

Таким чином, еволюція російсько-білоруської військової інтеграції демонструє якісну трансформацію від обмеженого співробітництва до перетворення Білорусі на військовий придатак РФ і зручний плацдарм для проєкції військової сили. Політична криза 2020 року в Білорусі та початок повномасштабної агресії Росії проти України дозволили Москві суттєво прискорити і формалізувати поглинання Білорусі у військовому плані, використовуючи напрацьовану договірно-правову базу та залежність режиму Лукашенка. В підсумку РФ отримала можливість фактично безперешкодно розміщувати свої війська на території Білорусі, створюючи перманентну військову загрозу для України і НАТО, а також використовувати наявну інфраструктуру та потужності білоруського ВПК для своїх потреб.

5.2. Фактор можливого розміщення ядерної зброї РФ на території Білорусі

Одним із факторів, який має визначальний вплив на безпекову ситуацію в Європі та розширює спектр загроз з боку Росії та Білорусі є можливе розміщення тактичної ядерної зброї РФ на білоруській території. Плани розмістити російську тактичну ядерну зброю анонсував Володимир Путін 25 березня 2023 року, нібито у відповідь на постачання Великою Британією боєприпасів зі збідненим ураном Україні. Також в повідомленні Путін зазначив, що Білорусі було передано ракетний комплекс «Іскандер» та літаки, які можуть оснащуватися ядерними боєзарядами [17]. Вже 25 травня 2023 року між міністрами оборони Росії та Білорусі була підписана угода щодо розміщення російської ядерної зброї в Білорусі, а вже в червні того ж року Олександр Лукашенко особисто підтвердив плани щодо розгортання ядерних боєзарядів [18].

Юридичні підстави для розміщення російської ядерної зброї створили результати референдуму щодо змін в конституції Білорусі 27 грудня 2022 року. Серед змін до конституції винесених на референдум було положення про скасування без'ядерного статусу Білорусі. Попри явну нелегітимність результатів такого референдуму, без'ядерний статус було скасовано, що відкрило шлях до безперешкодного розміщення ядерної зброї на території держави [19].

Вже весною 2023 року на території Білорусі активізувалося будівництво нової військової інфраструктури, яка, можливо, призначена для розміщення тактичних ядерних боєзарядів. Масштабні будівництва нових ангарів, будівель різного призначення розпочалися на території 1405-ї артилерійської бази боєприпасів, розташованої недалеко від білоруського міста Осиповичі. Саме 1405-та артилерійська база боєприпасів вважається вірогідним місцем зберігання російських тактичних ядерних боєзарядів, звідки може здійснюватися їх транспортування до бойових підрозділів [20]. Щодо потенційних носіїв тактичної ядерної зброї, розміщеної в Білорусі, то ними можуть бути ракетні комплекси «Іскандер-М», модернізовані літаки Су-25 і Су-30 [18]. Крім цього, одними із можливих носіїв в перспективі можуть бути балістичні ракети «Орешнік», які Росія планує розмістити в Білорусі до кінця 2025 року [21].

Однак, попри активне будівництво нової військової інфраструктури, об'єктивних свідчень того, що російська тактична ядерна зброя знаходиться на території Білорусі наразі немає [22]. Це створює ситуацію «стратегічної невизначеності», яка дозволяє Росії та Білорусі використовувати наратив про наявність ядерної зброї для систематичного ядерного шантажу і залякування європейських держав ядерною ескалацією у разі порушення «безпекових інтересів» обох країн.

Крім цього, можливості для ядерного шантажу зі сторони Росії розширюються завдяки раніше згаданому «Договору про гарантії безпеки в рамках Союзної держави». Зокрема, стаття 6 цього договору, яка дозволяє Росії використовувати ядерну зброю у випадку агресії проти «Союзної держави», також передбачає можливість застосування російської ядерної зброї, розміщеної на території Білорусі [16]. Це означає, що Росія може погрожувати ядерною ескалацією у відповідь на фактично будь-які дії, які Кремль вважатиме недружніми щодо Білорусі.

При цьому, варто зазначити, що Мінськ навряд чи матиме реальний вплив на прийняття рішень щодо застосування ядерної зброї з території Білорусі і будь-яких інших важливих питань пов'язаних із цією зброєю. Таким чином, російська ядерна зброя стане зручним інструментом Кремля для ще більшого тиску на режим Лукашенка. Білорусь фактично стане заручником Росії, так як у випадку будь-якої спроби Лукашенка дистанціюватися від Москви Росія зможе вдатися до силових дій проти його режиму під приводом «захисту власної ядерної зброї». Таким чином, можливе розміщення російської ядерної зброї в Білорусі створює нові загрозливі реалії для архітектури європейської безпеки. Попри відсутність об'єктивних підтверджень наявності тактичних ядерних боезарядів на білоруській території, процес створення нової військової інфраструктури та серйозність намірів російської та білоруської влади вказують на високу вірогідність їх розміщення в найближчій перспективі. Успішне розміщення тактичної ядерної зброї в Білорусі значно посилить військові та політичні позиції Росії в регіоні, відкриваючи їй шлях до більш активного використання ядерного шантажу проти НАТО та України і маніпуляції військовою ескалацією.

5.3. Ключові загрози для НАТО та європейської безпеки

Цілеспрямоване перетворення Білорусі Росією на свій військовий плацдарм є одним із найбільших сучасних викликів НАТО і європейській безпеці. Якщо раніше Білорусь можна було вважати буферною зоною між державами Східного флангу НАТО та Росією, то тепер вона є дієвим інструментом ескалації для Кремля і джерелом загроз. Це, зокрема підтверджується тим, що в новій стратегічній концепції НАТО, прийнятій в червні 2022 року, активна військова інтеграція між Росією та Білоруссю визначається як реальна загроза безпеці Альянсу [23].

Враховуючи поточний рівень російсько-білоруської військової та політичної інтеграції, військові спроможності Росії на території Білорусі, можна ідентифікувати ряд конкретних безпекових загроз для Північноатлантичного Альянсу та європейської безпеки в цілому.

Насамперед виникає реальна загроза повномасштабного збройного конфлікту проти держав НАТО, спровокованого Росією з білоруської території. Використовуючи механізм «Регіонального угруповання військ» і білоруську військову інфраструктуру, РФ може в короткі терміни сформувати потужне ударне угруповання біля західного кордону Білорусі для раптового нападу. Однією з потенційних цілей удару може стати Сувальський коридор – смуга території між Польщею та Литвою довжиною 65 км, яка є єдиним сухопутним шляхом, що сполучає країни Балтії з іншими державами НАТО. Водночас, Сувальський коридор є найкоротшим шляхом від Білорусі до Калінінградської області РФ. Враховуючи це, Росія може здійснити наступ в районі Сувальського коридору, захопити його в короткі терміни та відновити наземне сполучення з Калінінградською областю. Водночас, Росія ізолює держави Балтії від решти Альянсу, що може спростити їх подальшу окупацію. Погрожуючи окупацією Литви Латвії та Естонії, Росія цілком зможе змусити НАТО до перемовин на вигідних для себе умовах [24].

Альтернативно Кремль може здійснити основний удар в напрямку Вільнюса, який розташований за 50 км від білоруського кордону. Захопивши столицю Литви, окупаційні війська зможуть продовжити наступ в бік литовського узбережжя Балтійського моря або в напрямку Польщі [5]. Успішно розпочавши бойові дії на цих вразливих напрямках, Росія зможе повністю відвернути увагу Заходу від військової підтримки України і поставити НАТО перед вибором: або

вести переговори зі слабкої позиції з Кремлем, або мобілізувати зусилля для повномасштабної війни. Однак, повномасштабна агресія є складним та ризикованим сценарієм для Росії так як вимагає мобілізації значної кількості військових ресурсів і ретельного планування. Також, успішність російського нападу на пряму залежить від реакції Альянсу, зокрема готовності організовано вести бойові дії проти агресора.

Іншою загрозою є можливість здійснення військових провокацій різної інтенсивності з білоруської території. Метою даних провокацій може бути перевірка реакції НАТО в кризових ситуаціях і визначення Росією загального рівня згуртованості Альянсу. Слабка або обмежена реакція НАТО на провокації потенційно може дати «зелене світло» Росії для здійснення більш агресивних дій проти Альянсу, включно із повномасштабним військовим конфліктом.

Для здійснення провокацій Росія може використовувати як і цілеспрямоване розміщення підрозділів в рамках «Регіонального угруповання військ», так і масштабні військові навчання, які РФ регулярно проводить спільно з Білоруссю. Прикладом таких навчань можуть бути військові навчання «Захід», які є найбільшими за масштабом [25]. В рамках навчань, Росія та Білорусь можуть навмисно визначити зону їх проведення поряд із кордонами Польщі, Литви та Латвії, що дозволяє здійснювати провокації більш ефективно. Можливими варіантами провокацій можуть бути свідоме порушення повітряного простору держав НАТО авіацією або безпілотниками Росії та Білорусі, відпрацювання військових маневрів безпосередньо біля кордонів. Також не можна виключати і більш ризиковані варіанти, такі як локальні сутички на кордоні або проникнення диверсійних груп на територію держав Альянсу. Цілком можливо, що Росія та Білорусь можуть такими діями здійснити локальну військову ескалацію, яка потребуватиме рішучої реакції НАТО.

Загалом, здійсненням провокацій та регулярними маневрами військ в рамках навчань Росія матиме можливість підтримувати постійний рівень військової напруги з метою тиску на Альянс та перевірки його згуртованості. Варто зазначити, що РФ також може здійснювати аналогічні дії щодо України, змушуючи ЗСУ виділяти додаткові ресурси для гарантування безпеки кордону з Білоруссю.

Крім цього, фактична підконтрольність режиму Лукашенка Кремлю актуалізує загрозу проведення гібридних операцій проти сусідніх держав з території Білорусі. Гібридні операції можуть бути спрямовані на дестабілізацію політичної ситуації в державах Східного флангу НАТО, завдання шкоди критичній інфраструктурі і логістичним шляхам. До того ж, гібридні операції цілком можуть бути проведені в рамках підготовки повномасштабної військової агресії. Зокрема, Росія може організувати проникнення терористів з Білорусі для організації терористичних актів різного характеру, диверсії на енергетичних об'єктах, залізничних вузлах, організувати агентурні мережі для ведення шпонажу. Факт проведення гібридних операцій саме з території Білорусі дозволить Росії заявляти про непричетність до їх організації.

Окремої уваги заслуговують можливі загрози від розміщення тактичної ядерної зброї Росії в Білорусі. По-перше, розгортання російських ракетних комплексів, які здатні нести ядерні боезаряди збільшує радіус застосування тактичної ядерної зброї по державам Європи. Одночасно, зменшується час польоту ракет до місця удару, що, відповідно скорочує час реагування на ядерну небезпеку та знижує шанс відбити атаку. Крім цього, Росія цілком реально зможе розмістити велику кількість ядерних боезарядів в Білорусі, що суттєво збільшує потужність та небезпеку від удару.

По-друге, Росія зможе суттєво посилити ядерний шантаж держав НАТО та України, використовуючи факт розміщення тактичної ядерної зброї в Білорусі. Кремль отримає додатковий інструмент тиску на партнерів України, погрожуючи ядерною ескалацією з території Білорусі у відповідь на посилення військової підтримки України або заради зміни політики Заходу щодо режиму Лукашенка. До того ж, РФ зможе публічно проводити військові навчання в Білорусі з симуляцією застосування ядерної зброї на регулярній основі, що також може посилити страх Альянсу перед ядерною ескалацією з боку Москви.

Зрештою, розгортання російської тактичної ядерної зброї матиме довгостроковий негативний вплив на архітектуру європейської безпеки в цілому. Інструменталізація ядерного шантажу Москвою і перетворення Білорусі на заручника Кремля надає значну геополітичну перевагу Росії, що ускладнює стратегію стримування та протидії агресивним планам держави. Враховуючи непередбачуваність та ірраціональність російської політики, зростає елемент

невизначеності у взаємодії з Кремлем і таким чином це дозволяє Путіну постійно підтримувати високий рівень загрози військової та ядерної ескалації, що дестабілізує європейську безпеку.

Таким чином, високий рівень російсько-білоруської військової інтеграції та використання Кремлем Білорусі як інструмента своєї агресивної політики значно розширює спектр реальних загроз для держав НАТО та європейської безпеки. Від збільшення ризику повномасштабної військової агресії з території Білорусі до організації гібридних операцій і ядерного шантажу, Росія отримує широкий арсенал засобів для ведення екзистенційного протистояння з Альянсом та руйнування існуючої архітектури безпеки.

5.4. Рекомендації

На основі аналізу російсько-білоруської військової інтеграції та ідентифікації загроз, пов'язаних із цим процесом, можна запропонувати наступні рекомендації для НАТО та європейських держав загалом, які сприятимуть протидії виявленим загрозам та зміцненню європейської безпеки:

1. Суттєве посилення оборонних спроможностей НАТО, зокрема через нарощування військового потенціалу держав-членів. В цьому контексті необхідним є якнайшвидше і значне збільшення оборонних видатків держав Альянсу, враховуючи реальний характер загроз з боку Російської федерації. До того ж, активна розбудова оборонної промисловості держав має стати важливою складовою цього процесу, так як її зміцнення не тільки посилить війська держав НАТО, а й дозволить збільшити військову допомогу Україні у відбитті російської агресії.

2. Проведення регулярних військових навчань в регіоні Східного флангу Альянсу. Регулярне проведення навчань, зокрема в державах Балтії та Польщі дозволить збільшити згуртованість та готовність сил НАТО до можливої російської агресії з території Білорусі і відпрацювати варіанти протидії російському наступу з найбільш вірогідних напрямків. Крім цього, публічний і регулярний характер навчань демонструватиме Росії серйозність намірів Альянсу захищати свою територію. Крім цього, до навчань необхідно залучати представників Збройних Сил України для перейняття досвіду боротьби з російським агресором.

3. Посилення оборони Сувальського коридору, кордонів держав Балтії та Польщі. В першу чергу варто розвивати оборону прикордонних територій держав Східного флангу НАТО з Білоруссю та Росією шляхом створення численних оборонних споруд та декількох ешелонів оборонних рубежів. Необхідно також приділити особливу увагу створенню оборонних структур в районі Сувальського коридору, кордонів Калінінградської області. В прикордонних районах варто розмістити додаткові підрозділи військ держав-членів НАТО на постійній основі.

4. Розгортання високоорганізованої системи протиповітряної та протиракетної оборони в Центральній-Східній Європі. Покращення можливостей ППО та ПРО в цьому регіоні дозволить значно підвищити рівень захисту від можливих авіаційних та ракетних атак з боку Росії та Білорусі. Велику увагу слід приділити розробці та розгортанню саме протиракетних систем для швидкого перехоплення балістичних та крилатих ракет, які можуть оснащуватися тактичними ядерними боезарядками.

5. Оновлення стратегії ядерного стримування НАТО з урахуванням можливого розміщення тактичної ядерної зброї Росії в Білорусі. Варто та розробити реальні варіанти протидії можливим випадкам ядерної ескалації з території Білорусі та механізми політичного та військового реагування на російський ядерний шантаж.

6. Розробка ефективних механізмів санкційного та політичного тиску на Росію і Білорусь. Важливим є запровадження ефективних санкцій проти підприємств військово-промислового комплексу Білорусі та Росії для обмеження їх діяльності, а також розробка механізмів взаємодії з режимом Лукашенка для попередження повноцінної окупації Білорусі Росією.

7. Збільшення обсягів військової допомоги державами-членами НАТО Україні. Стрімке посилення оборонних спроможностей України дозволить ефективно протистояти Росії на полі бою, що в свою чергу може потенційно зменшити можливості Кремля розвивати свою військову присутність на території Білорусі.

6. Висновки

Дослідження підтверджує, що шляхом військової інтеграції та узалежнення режиму Лукашенка Росія перетворила Білорусь на зручний плацдарм для здійснення військової агресії і дестабілізації безпеки Центрально-Східної Європи. В результаті детального аналізу еволюції російсько-білоруської військової інтеграції встановлено її системний характер та виявлено механізми, які дозволили РФ повноцінно втягнути Білорусь в сферу своїх військових інтересів.

Зокрема, створена договірно-правова база інтеграції і формування концепту «Союзної держави» надали можливість Росії безперешкодно розміщувати свої війська на білоруській території, використовувати білоруську військову інфраструктуру для своїх потреб і створити «спільний безпековий простір» з Мінськом. Важливими подіями, які прискорили російсько-білоруську військову інтеграцію стали політична криза у Білорусі влітку 2020 року та повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року. В результаті цих подій, режим Лукашенка опинився у міжнародній ізоляції, що суттєво збільшило його залежність від Росії.

В рамках дослідження виявлено, що фактор можливого розміщення тактичної ядерної зброї в Білорусі має критичний вплив на регіональну безпеку і розширює можливості Росії для ядерного шантажу проти держав НАТО та України. Попри відсутність об'єктивних даних про наявність російських ядерних боєзарядів на території Білорусі, активне будівництво військової інфраструктури та публічна позиція РФ та Білорусі з приводу розміщення ядерної зброї дають підстави стверджувати, що дана зброя може бути розгорнута в Білорусі незабаром.

За результатами аналізу російсько-білоруської військової співпраці ідентифіковано актуальні загрози для НАТО та європейської безпеки. Такими загрозами є: високий ризик повномасштабної агресії з території Білорусі проти держав НАТО, здійснення військових провокацій різного типу, організація і проведення гібридних операцій та використання тактичної ядерної зброї в Білорусі як механізму ескалації і ядерного шантажу.

Практична цінність дослідження полягає в комплексній систематизації та аналізі даних про російсько-білоруську військову інтеграцію, визначенні актуальних загроз які впливають із цього процесу, а також розроблених рекомендаціях для НАТО та європейських держав, які можуть сприяти протидії виявленим загрозам. Зокрема, ключові рекомендації стосуються розвитку оборонних спроможностей Альянсу, посилення оборони Східного флангу НАТО та розробка стратегії протидії ядерній ескалації та ядерному шантажу з боку Росії.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз окремих аспектів російсько-білоруської військової інтеграції, таких як співробітництво у сфері оборонної промисловості, визначенні способів протидії російсько-білоруському союзу, а також розробці стратегій посилення оборони держав Східного флангу НАТО.

References

1. Topolski, I. (2022). Military presence of the Russian Federation in the Republic of Belarus. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 20(2), 75–91. <https://doi.org/10.36874/riesw.2022.2.4>
2. Rącz, A. (2022). *Becoming a military district: Russia-Belarus military cooperation since 2020*. European Union Institute for Security Studies. <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/becoming-military-district>
3. Goltsov, A. (2022). Biloruskyyi vektor u neoimperskii heostrategii Rosiiskoi Federatsii [Belarusian vector in the neo-imperial geostrategy of the Russian Federation]. *Aktualni problemy polityky – Actual Problems of Politics*, (70), 89–94. <https://doi.org/10.32782/app.v70.2022.14> (in Ukrainian)
4. Kazak, A., & Mahda, Y. (2023). “Biloruskyyi balkon” yak faktor zahrozy: viiskovyyi, informatsiynyi ta hibrydnyi vymiry [“Belarusian Balcony” as a threat factor: military, information and hybrid dimensions]. *Obrii drukarstva – Printing Horizon*, 2(14), 267–281. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2\(14\).295423](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295423) (in Ukrainian)
5. Rad, P., & Chornogor, I. (2025). *How Russia-Belarus integration challenges regional security*. Foreign Policy Council "Ukrainian Prism". <https://prismua.org/en/38750-2/>
6. Rogozińska, A., & Olech, A. K. (2020). *The Russian Federation's military bases abroad* (pp. 15–17). Institute of New Europe. <https://ine.org.pl/en/the-russian-federations-military-bases-abroad/>
7. Wyczawski, T., & Dudek, M. (2024). NATO's regional security in the context of Military-Defensive Cooperation between Russia and Belarus: A Polish perspective on Eastern European stability. *Acta Humanitatis*, 2(2), 138–166. <https://doi.org/10.5709/ah-02.02.2024-04>

8. Deen, B., Roggeveen, B., & Zweers, W. (2021). *An ever closer union? Ramifications of further integration between Belarus and Russia* (pp. 6-7). Clingendael Institute. <https://www.clingendael.org/pub/2021/an-ever-closer-union/>
9. Oksentiuk, A., Rad, P., Sinauk, M., & Chornogor, I. (2025). "Allies": *Military cooperation between the Russian Federation and the Republic of Belarus*. Foreign Policy Council "Ukrainian Prism". <https://prismua.org/en/985457-2/>
10. Masters, J. (2023). *The Belarus-Russia Alliance: an axis of autocracy in Eastern Europe*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/background/belarus-russia-alliance-axis-autocracy-eastern-europe>
11. Dyner, A. M., & Terlikowski, M. (2023). *The Belarusian vector of the Russian threat to NATO*. The Polish Institute of International Affairs. <https://pism.pl/publications/the-belarusian-vector-of-the-russian-threat-to-nato>
12. Dyner, A. M. (2022). *Belarus Announces the Formation of a Regional Forces Group with Russia*. The Polish Institute of International Affairs. <https://www.pism.pl/publications/belarus-announces-the-formation-of-a-regional-forces-group-with-russia>
13. Defense Express. (2023). *More Than 10 Russia's Military Echelons Already In Belarus: Their Location And Force*. <https://en.defence.ua.com/analysis/more-than-10-russias-military-echelons-already-in-belarus-their-location-and-force-4625.html>
14. RadioFreeEurope/RadioLiberty. (2023). *Belarus dismantling three Russian training grounds, satellite images show*. <https://www.rferl.org/a/belarus-dismantling-russian-training-grounds-satellite-images/32492923.html>
15. Taranov, A. (2025). *New security arrangements between Moscow and Minsk cement Russia's influence (Part 1)*. The Jamestown Foundation. <https://jamestown.org/program/new-security-arrangements-between-moscow-and-minsk-cement-russias-influence-part-1/>
16. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2024). *Dogovor mezhdru Rossijskoj Federaciej i Respublikoj Belarus' o garantiyakh bezopasnosti v ramkakh Soyuznogo gosudarstva* [Treaty between the Russian Federation and the Republic of Belarus on security guarantees within the Union State]. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/international_contracts/2_contract/62699/ (in Russian)
17. Yevropeiska Pravda. (2023). *Rosiiia rozmistyt v Bilorusi taktychnu yadernu zbroiu* [Russia to deploy tactical nuclear weapons in Belarus]. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/25/7158664/> (in Ukrainian)
18. Karach, O. (2024). *Nuclear weapons in Belarus: What we know*. ICAN. <https://www.icanw.org/nuclear-weapons-in-belarus-what-we-know>
19. Barros, G. (2025). *Russia's Quiet Conquest: Belarus* (p. 35). Institute for the Study of War. <https://www.understandingwar.org/background/russias-quiet-conquest-belarus>
20. Taranov, A. (2025). *Russia develops infrastructure for operational use of tactical nuclear weapons from Belarusian territory*. The Jamestown Foundation. <https://jamestown.org/program/russia-develops-infrastructure-for-operational-use-of-tactical-nuclear-weapons-from-belarusian-territory/>
21. RBC-Ukraine. (2025). *Russia to deploy Oreshnik missile system in Belarus by year's end, says top official*. <https://newsukraine.rbc.ua/news/russia-to-deploy-oreshnik-missile-system-1748461765.html>
22. Espresso. (2025). *Svidchen toho, shcho yaderna zbroia RF postino dyslokuetsia na terytorii Bilorusi, nemaie, – analityk Rad* [There is no evidence that Russian nuclear weapons are permanently deployed on the territory of Belarus, – analyst Rad]. <https://espresso.tv/svit-svidchen-togo-shcho-yaderna-zbroia-rf-postiyno-dislokuetsya-na-teritorii-bilorusi-nemaie-analitik-rad> (in Ukrainian)
23. NATO 2022 Strategic Concept (2022). *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/strategic-concept/>
24. Robert Lansing Institute. (2025). *The Suwałki Corridor Crisis: An analysis of a possible Russian offensive and NATO response scenarios*. <https://lansinginstitute.org/2025/05/27/the-suwalki-corridor-crisis-an-analysis-of-a-possible-russian-offensive-and-nato-response-scenarios/>
25. Beznosiuk, M. (2025). *Russia marshals its strength for Zapad-2025*. CEPA. <https://cepa.org/article/russia-marshals-its-strength-for-zapad-2025/>